

WILSTERS TUSSEN HEARTBREAKHOTEL EN WIERSCHUUR

Een opvallend verschil in terreingebruik tussen oude en jonge Goudplevieren op Terschelling in de nazomer

Gerrit J. Gerritsen

In augustus 2003 ontdekte de auteur bij toeval een groot verschil in de ruimtelijke verspreiding van volwassen en onvolwassen Goudplevieren op Oost-Terschelling. Hij vroeg diverse ornithologen, waaronder Ebel Nieboer en Theunis Piersma, of ze dit fenomeen kenden. Beiden antwoordden negatief. Voldoende reden dus om een en ander op te schrijven.

Onderzoeksgebied

Het betrof vooral duinplakken, de polder en het wad in de omgeving van Oosterend en Hoorn. In de Terschellinger duinen liggen enkele tientallen 'plakken'. Dit zijn vaak voormalige natte duinvalleien die voor landbouw zijn ontgonnen. Omdat ze vaak enkele kilometers van de landbouwbedrijven liggen, worden ze niet (meer) gebruikt voor melkvee. Meestal zijn het weiden voor jongvee en paarden; ook wordt er hooi gewonnen. Vooral de permanent beweide plakken zijn aantrekkelijk voor Goudplevieren omdat deze oogjagers (zeer) korte vegetaties prefereren.

De waarnemingen in de polder beperkten zich vooral tot het oostelijke deel tussen Hoorn en Oosterend. Hier liggen vooral veldkavels, alle graslanden, die relatief extensief worden bewerkt. Tot slot werd het wad regelmatig bezocht, met name in de omgeving van Oosterend. Op 26 augustus werden alle Goudplevieren geteld op hoogwatervluchtplaatsen (hvp's) in de polder van Oosterend tot Hee.

Methode

De eerste waarnemingen deed ik op de duingraslanden ('plakken') bij de strandopgang bij Oosterend naar het Heartbreakhotel. Met een telescoop werd van alle Goudplevieren de leeftijd vastgesteld. Dit is in augustus eenvoudig omdat volwassen individuen dan nog een groot deel van hun broedkleed dragen. Vervolgens werd hetzelfde gedaan bij Goudplevieren die bij laagwater op het wad foerageerden bij Oosterend. Op 18 en 26

Goudplevieren in duingrasland ('plakken') op Terschelling.

foto: Gerrit Gerritsen

augustus werden tellingen gedaan van de gehele Terschellinger polder om het totale aantal aanwezige Goudplevieren vast te stellen. Er werden uitsluitend foeragerende, en dus geen overtuigende, Goudplevieren in de tellingen opgenomen. In totaal werden elf voedselprotocollen van vijf minuten gemaakt, waarvan vijf in de graslanden en vijf op het wad. Bij SO-VON vroeg ik de bekende totalen van Goudplevieren van Terschelling op.

Resultaten

Er werden 17 groepen op grasland bekeken, waarvan 14 op duinplakken en 3 in de polder. In totaal ging het om 454 Goudplevieren, waarvan gemiddeld 46% onvolwassen individuen bleek te zijn (tabel 1). Het gaat in augustus dus niet om

grote groepen op de plakken maar deze worden wel frequent gebruikt. Een enkele keer gaat het om grotere aantallen, zoals op 7 oktober 2004, toen ik op de plakken bij de strandopgang bij Oosterend een totaal van 351 Goudplevieren telde.

Op het wad bleek de situatie geheel anders. Tijdens vijf tellingen werd op 688 exemplaren slechts 2% onvolwassen vogels vastgesteld (tabel 2). Vergeleken met de aantallen in de graslanden waren de aantallen op het wad foeragerende Goudplevieren ongeveer 10x groter. Voor 2003 was me bij Oosterend al opgevallen dat Goudplevieren zich als Wulpen en Rosse grutto's gedragen: tijdens hoogwater in compacte groepen rustend in de poldergraslanden om met vallend tij

in groepen de dijk over te steken en de laagwaterperiode (volledig?) te benutten om te foerageren. Het gaat inmiddels om behoorlijke aantallen die op het Terschellinger wad foerageren (tabel 3). Met uitzondering van eigen tellingen op 18 en 26 augustus 2003 zijn de overige tellingen afkomstig uit de database van SO-VON. Hoewel het niet met zekerheid te zeggen is, ga ik ervan uit dat in augustus (vrijwel) alle op de hvp's aanwezige aantallen tijdens laagwater op het wad foerageren. Aanleiding voor deze aanname is tweeledig:

1. Enkele malen werd bij vallend tij bij hvp's gepost bij Oosterend; zonder uitzondering vertrokken de Goudplevieren naar het wad.
2. De grote aantallen foeragerende Goudplevieren op het wad (tabel 3).

Tijdens acht steekproeven bleken Goudplevieren met 40% de meest algemene foeragerende steltloper te zijn.

In de poldergraslanden heb je dus twee groepen Goudplevieren. Compacte groepen volwassen vogels op hvp's die de polder uitsluitend gebruiken om te overtij; deze hebben een strikt eb-en-vloed-ritme. Daarnaast zijn er groepjes volwassen - en vooral onvolwassen vogels die in de polder en op de plakken foerageren en zich weinig tot niets gelegen laten liggen aan het getij. De op de plakken foeragerende vogels vinden geen enkele worm maar minuscule prooien ($n=85$) die zonder 'hannestijd' (ofwel meteen) werden doorslikt.

De op het wad foeragerende vogels vinden circa 85% minuscule prooien ($n=161$) die zonder verdere 'hannestijd' (tijd die het pakken en het verwerken van de prooi in beslag neemt) werden doorslikt. De overige 15% aan prooien waren wormen van gemiddeld 5 cm lengte.

Discussie

Sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw groeit de betekenis van het Waddengebied voor Goudplevieren. In de jaren zeventig werden gemiddeld 7.000 exemplaren geteld. In de periode 1988-1990 gemiddeld 18.000 (Van der Winden et al. 1996). In november 1995 werden alleen langs de Friese Waddenkust circa 46.000 Goudplevieren waargenomen (Engelmoer et al. 1996).

In het Duitse Waddengebied foerageerde 75% van de Goudplevieren in augustus op het wad, in september de helft en in november geen meer (Ketzenberg & Exo 1996). Helaas heb ik op dit moment uitsluitend waarnemingen uit augustus en begin september en weet ik dus niet of Goudplevieren op Terschelling een vergelijkbaar patroon hebben.

Je vraagt je af waarom Goudplevieren in toenemende mate op het wad foerageren. Vanouds kennen we ze toch vooral van de graslanden. Mogelijk hebben ze bij toeval ontdekt dat het wad voor wormeneters veel te bieden heeft. Een andere optie is dat de poldergraslanden in de zomer minder aantrekkelijk zijn geworden. Het is in zijn algemeenheid een feit

Tabel 1. Leeftijd van foeragerende Goudplevieren op graslanden.

datum	volw.	onvolw.	locatie
15 aug. 03	38	5	plak
21 aug. 03	33	17	plak
23 aug. 03	17	13	plak
23 aug. 03	20	17	plak
23 aug. 03	18	20	plak
25 aug. 03	20	19	plak
26 aug. 03	0	16	plak
26 aug. 03	21	20	plak
26 aug. 03	10	23	polder
27 aug. 03	14	6	plak
27 aug. 03	0	2	plak
27 aug. 03	0	5	plak
28 aug. 03	24	20	plak
28 aug. 03	0	1	plak
28 aug. 03	6	6	polder
02 sep. 05	3	5	plak
02 sep. 05	20	15	polder
totalen	244	210	

Tabel 2. Leeftijd van foeragerende Goudplevieren op het wad.

datum	volwassen	onvolwassen
22 aug. 03	393	7
23 aug. 03	44	1
25 aug. 03	104	2
28 aug. 03	20	0
02 sep. 05	113	4
totalen	674	14

dat de Nederlandse graslanden in de afgelopen decennia steeds dieper ontwaterd zijn. Dit is bijzonder nadelig voor wormeneters als Goudplevieren omdat de wormen met de grondwaterstand 'mee zakken'. In de IJsseldelta worden

Tabel 3. Foeragerende steltlopers op het wad bij Oosterend (hectometeraanduidingen die door het waterschap op de waddijk worden gebruikt).

datum	15 aug. 03	15 aug. 03	17 aug. 03	17 aug. 03	17 aug. 03	17 aug. 03	02 sep. 05	02 sep. 05	%
locatie	hm 12.4	hm 13.5	hm 13.5	hm 12.4	hm 12.4	hm 13.5	hm 7.2.	hm 11.3	
Scholekster	16	44	69	26	1	13	53	51	17
Bontbekplevier	-	7	26	2	-	82	1	-	7
Goudplevier	102	-	137	218	150	10	2	17	40
Kievit	-	1	-	-	-	-	-	-	0-1
Bonte strandloper	-	-	-	-	-	4	5	2	0-1
Rosse grutto	34	6	51	62	37	33	7	6	15
Regenwulp	1	-	-	-	2	-	-	-	0-1
Wulp	34	2	6	-	42	4	10	26	8
Tureluur	2	-	1	13	12	5	50	-	5
Groenpootruiter	-	-	-	13	-	-	2	3	1
Steenloper	28	6	4	3	28	4	6	6	5
Totalen	217	66	294	337	272	155	136	111	(1588).

dan ook alleen nog in natte najaars 'ouderwetse' aantallen Goudplevieren gezien (Gerritsen 1999). Op het wad speelt deze problematiek niet.

Bij het protocolleren zag ik dat de Goudplevieren op de plakken geen enkele worm vingen, maar uitsluitend minuscule prooien (1-2 mm), waarschijnlijk insecten. Mogelijk is het wad in augustus en september voor Goudplevieren een 'overbruggingsgebied' omdat de regenwormen in de poldergraslanden tijdelijk moeilijk tot niet bereikbaar zijn.

Blijft over de vraag waarom op het wad vrijwel geen onvolwassen 'wilsters' foerageren. Mogelijke verklaringen daarvoor zijn:

1. De onvolwassen Goudplevieren moeten het wad als voedselbiotoop nog

leren kennen. In hun korte leven van enkele maanden hebben ze (vrijwel) uitsluitend gevoerageerd op en rond hun geboorteplaats. Dit zijn toendra's en meer zuidelijk, grazige vegetaties. De Terschellinger graslanden (en zeker de extensievere plakken) worden wel als voedselbiotoop herkend, maar het wad niet.

2. De onvolwassen Goudplevieren worden door de volwassen Goudplevieren, en mogelijk ook andere steltlopers, niet geduld op het wad. De volwassen 'wilsters' zijn aan het ruien en hebben daardoor een grotere voedselbehoefte dan de onvolwassen exemplaren.

Een verschil in predatiekans zie ik niet als

mogelijke oorzaak voor het vrijwel ontbreken van onvolwassen Goudplevieren op het wad. Juist op de plakken is de predatiekans groter omdat roofvogels, zoals Slechtvalk, Havik en Sperwer, de Goudplevieren vanachter een duin kunnen verrassen. Op het wad kunnen Goudplevieren de roofvogels eerder zien aankomen. Bovendien is de kans dat een roofvogel door de andere talrijk aanwezige vogels wordt ontdekt veel groter. Dit maakt het dus allemaal nog spannender. In augustus lijkt er minder voedsel in de graslanden bereikbaar dan op het wad, het is gevaarlijker om er te foerageren en toch zijn de onvolwassen 'wilsters' vooral daar te vinden. Ik houd het daarom maar op de eerste verklaring: onbekendheid met het wad. Ze moeten die gedekte tafel nog leren ontdekken.

Tabel 4. Aantallen Goudplevieren (gemiddelden en maxima) op Terschelling op hoogwatervluchtplaatsen in de polder in de periode 1994/95- 2003/04 (bron: SOVON -ongekl.- en eigen tellingen op 26 augustus 2003).

maand	gemiddeld	maximum	aantal tellingen
juli	43	96	4
augustus	1.311	2.362	5
september	1.462	2.612	5
oktober	1.729	2.251	3
november	2.438	4.615	9
december	1.549	3.934	4
januari	464	978	9
februari	809	1.216	3
maart	4.885	7.142	2
april	1.125	2.107	3
mei	150	462	5
juni	16	16	1

Tabel 5. Vangtempo prooiopname (prooien per vijf minuten).

datum	leeftijd	biotoop	aantal prooien
15 aug. 03	volw.	plak	17
15 aug. 03	volw.	plak	24
21 aug. 03	volw.	plak	19
21 aug. 03	volw.	plak	32
21 aug. 03	volw.	plak	15
22 aug. 03	volw.	wad	38
22 aug. 03	volw.	wad	28
22 aug. 03	volw.	wad	35
22 aug. 03	volw.	wad	60
23 aug. 03	volw.	wad	45
02 sep. 05	onvolw.	wad	42

Literatuur

- ENGELMOER, M., R. KUIPERS, H. GARTNER & A. FERWERDA 1996. Vogeltellingen langs de Friese Waddenkust. F.F.F. rapport nr. 20, Leeuwarden.
- GERRITSEN, G.J. 1999. De zeer sterke achteruitgang van de goudplevier in de IJsseldelta als najaarstrekkers in de periode 1961-1999. Steltlopers 25-28.
- KETZENBERG, C. & K.-M. EXO 1996. Habitat choice of migrating Golden Plovers (*Pluvialis apricaria*). Verh. Dtsch. Zool. Ges. 89:309.
- WINDEN, J. VAN DER, W.A. TEUNISSEN & M. ENGELMOER (RED.) 1996. Niet-broedende watervogels in Nederlandse graslandecosystemen. Achtergronddocument ESV Graslanden. Werkdocument IKC Natuurbeheer nr. W-112.

Gerrit Gerritsen

Veerallee 33

8019 AD Zwolle

tel.: 038-4228122

e-mail: gerritgerritsen@hetnet.nl